

20
25

JAAAR VERSLAG

INHOUDSOPGAVE

3	Voorwoord
5	Over het Museum
6	Tentoonstellingen
15	Collectie & Onderzoek
19	PR & Zichtbaarheid
21	Bezoekers & Aantallen
23	Buurtparticipatie & Educatie
25	Personeel
27	Bestuur
28	Vrijwilligers
29	Verhuur
30	Huisvesting
31	Codes & Risicoanalyse
34	Toekomst
35	Activiteiten 2025
39	Bijlage

Voorwoord

Beste lezer,

Twee jaar geleden nam ik de handschoen op als eerste directeur van het Luther Museum. Wat ik aantrof was een museum met een groot verhaal in een klein jasje — een parel aan de Nieuwe Keizersgracht die nog maar weinig bekend was bij het publiek. Terugkijkend op 2025 voel ik vooral trots – en dankbaarheid. In mijn eerste twee jaar is het aantal bezoekers ruim verdrievoudigd: van 3.000 naar 10.000. Dat is geen toeval, maar het resultaat van een dynamisch programma dat luthers erfgoed steeds weet te verbinden met wat nú speelt. Met verbeelding, met lef, en met een warme ontvangst die mensen bij ons doet terugkomen.

Die groei danken we aan een jong, enthousiast team dat elke dag het verschil maakt; aan onze onmisbare vrijwilligers – zij maken het museum gastvrij, genereus en menselijk. En aan de beeldend kunstenaars, schrijvers en musici die ons uitdagen om het lutherse erfgoed niet in de vitrine te bewaren, maar ermee in gesprek te gaan in het hier en nu. Samen brengen zij het verhaal van een bijzondere minderheid tot leven: lutheranen in Nederland, een gemeenschap die al vijf eeuwen een stille maar belangrijke rol speelt in het verhaal van Nederland.

Ons programma in 2025 weerspiegelde die missie. Hoogtepunten waren voor mij de expositie over Lizzy Ansingh – een lutherse pionier die barrières doorbrak voor vrouwelijke kunstenaars – en ‘De vele gezichten van Katharina’, waarin we lieten zien hoe ‘de vrouw van Luther’ door de geschiedenis heen steeds opnieuw werd uitgevonden, afhankelijk van de mores van de tijd. Ook ZING!, met dat nieuwe lied van Faske, raakte bezoekers diep: zingen als brug tegen polarisatie.

Buiten de museummuren reikten wij verder dan ooit. Met de beeldtentoonstelling ‘Apple Tree’ openden wij voor het eerst onze mooie ommuurde tuin. Met het kunstwerk van Maze de Boer op de gevel van de Oude Lutherse Kerk aan het Spui maakten wij de stad zelf even tot museum. Talloze passanten werden erdoor verleid de kerk binnen te gaan of stil te staan en zich af te vragen: ‘wie zijn die lutheranen?’, ‘wat is luthers?’. Onze reizende tentoonstellingen bereikten ondertussen heel luthers Nederland. En onze nieuwe junior curator maakte samen met lutheranen van Groningen tot Zwolle en Amersfoort tot Nijmegen nieuwe podcasts en toekomstig programma over de waarden en tradities van de lutheranen in ons land.

We zijn een nichemuseum, bescheiden in omvang maar uniek in stem. Ons publiek wordt steeds diverser: zingevers, cultuurminnaars en beleveniszoekers vinden hun weg naar onze monumentale kamers. Ze komen voor de rust, voor de kunst, voor een verdiepend gesprek over geloof en gemeenschap, voor een kop koffie – en vertrekken met een verhaal dat blijft nazinderen.

Dit jaarverslag legt verantwoording af, maar vooral: het viert wat we samen hebben bereikt. Met behoud van onze eigen waarden, en altijd met het oog op de wereld van vandaag, en mensen van nu.

Tot slot een dankwoord aan de vele sponsors, fondsen en structurele partners die dit mede mogelijk hebben gemaakt. We noemen ze - voor zover ze met naam en toenaam genoemd wens te worden - in het colofon van dit jaarverslag. Achterin vindt u ook een korte vooruitblik naar 2026 en verder.

Mede namens het museumbestuur,

A handwritten signature in blue ink, consisting of a stylized 'S' followed by a horizontal line and a small flourish.

Steven van Teeseling
directeur Luther Museum

Over het Museum

Het Luther Museum vertelt sinds 2019 het verhaal van een bijzondere gemeenschap: de lutheranen in Amsterdam en Nederland. Via luthers erfgoed, zowel tastbaar als ontastbaar, en via hedendaagse kunst, literatuur en muziek brengen wij dit verhaal tot leven. De inspiratiebron is Maarten Luther zelf, een hervormer die wij vandaag de dag zouden omschrijven als activist. Zijn erfenis is allesbehalve historisch stof: ze roept nog altijd vragen op over vrijheid van geloof, individuele verantwoordelijkheid en de spanning tussen de mens en de instituties om hem heen.

Ons gebouw is daar een stille getuige van. De monumentale locatie, een voormalig oude mannen- en vrouwenhuis met achttiende-eeuwse bestuurskamers en een ingetogen kerkzaal, is voor veel Amsterdammers nog een onbekende parel. Toch is het geen decor: het gebouw is zelf onderdeel van het verhaal, en bezoekers ervaren dat.

Lutheranen vormen al meer dan vijf eeuwen een religieuze, maatschappelijke en culturele minderheid in Nederland. Met behoud van eigen waarden raakten zij diep verweven met de Nederlandse geschiedenis, van Thorbecke tot Domela Nieuwenhuis, van Thérèse Schwartz tot talloze anderen die hun stempel drukten op dit land. In 2025 hebben wij die rol verder uitgediept en zichtbaar gemaakt, via tentoonstellingen en publieksprogramma's die lutherse tradities en waarden koppelen aan wat er nú speelt in de samenleving.

Drie tentoonstellingen per jaar vormen de kern van ons aanbod, aangevuld met een gevarieerd doorlopend programma. Lezingen en buurtbijeenkomsten wisselen elkaar af met klassieke concerten, waaronder de salonconcerten samen met Museum Geelvinck en om het jaar de Bachweek. Al deze activiteiten zijn erop gericht mensen bij elkaar te brengen: verschillende achtergronden, verschillende generaties, één gesprek. Onze vrijwilligers zijn daarin onmisbaar. Net als de gratis koffie of thee die iedere bezoeker bij binnenkomst krijgt, een eenvoudig gebaar dat in de pers meer dan eens is opgemerkt als kenmerkend voor de sfeer in ons museum.

Naast publiek programma fungeert het Luther Museum als kenniscentrum voor luthers erfgoed en als aanspreekpunt voor de lutherse gemeenschap in heel Nederland.

Wij zijn een klein, privaat museum. In een tijd waarin de overheid zich steeds verder terugtrekt uit de kunst- en cultuursector, dragen lutherse stichtingen en fondsen in belangrijke mate bij aan onze vaste lasten en aan het beheer en behoud van gebouw en collectie. Voor alles wat wij programmeren zijn wij aangewezen op publieke en private fondsen en op de giften van betrokken donateurs, een steun die wij niet vanzelfsprekend beschouwen, maar die ons in staat stelt dit werk te blijven doen.

Tentoonstellingen

Het verhaal van Amsterdam en het verhaal van Nederland zijn al 500 jaar vervlochten met dat van de lutherse gemeenschap. Al snel na de opkomst van het lutheranisme in de 16e eeuw migreerden handelaren uit Duitsland en Scandinavië naar ons land. Lutheranen zijn sinds die tijd in Nederland een minderheid geweest. Toch speelden zij een opvallende rol in de samenleving. Dat zie je terug in het koningshuis (Willem van Oranje werd luthers opgevoed), in de grondwet (Thorbecke was lutheraan) en in de strijd voor sociale rechtvaardigheid: de grondlegger van het socialisme in Nederland was lutheraan Ferdinand Domela Nieuwenhuis, lutheranen speelden een belangrijke rol in de vakbonden, en vrouwelijke en openlijk homoseksuele predikanten kregen al vroeg een plek op de kansel. Een verhaal van vrijheid, kritisch denken en zorg voor elkaar.

In 2025 werd met het project 500 Jaar van Waarde deze geschiedenis gevierd: met een kunstwerk door Maze de Boer op de gevel van de Oude Lutherse Kerk in Amsterdam, en tal van activiteiten op lutherse locaties, waaronder het Luther Museum. Ons museum is gevestigd in het Oude Mannen- en Vrouwenhuis aan de Nieuwe Keizersgracht in Amsterdam. Hier komt sinds 2019 het luthers erfgoed uit heel Nederland tot leven. We zijn een klein museum met een groot verhaal. Een plek waar geschiedenis, kunst en maatschappelijke vragen samenkomen: een betekenisvol museum waar erfgoed licht werpt op de wereld van nu.

Het Luther Museum verbindt mens en maatschappij middels unieke cultuurhistorische verhalen over de lutherse minderheidsgemeenschap in Nederland. Wij geloven dat erfgoed mensen helpt om de wereld van nu te begrijpen. In een tijd waarin mensen zoeken naar houvast, betekenis en richting, is historische kennis van waar we vandaan komen een krachtige bron van inzicht. Het verhaal van de lutheranen – een minderheidsgemeenschap die al vijf eeuwen met moed, veerkracht en zorg haar plek vond in Nederland – laat zien hoe vrijheid, verantwoordelijkheid, solidariteit en ‘durven denken’ samen kunnen bestaan. Net als in de tijd van Luther staat de samenleving opnieuw voor vragen over macht, rechtvaardigheid, inclusie en geweten.

Door terug te kijken in de geschiedenis, begrijpen we beter wat er vandaag op het spel staat. We maken de verhalen, objecten, muziek, kunst en tradities van de lutherse gemeenschap toegankelijk voor een breed publiek – niet als nostalgie, maar als uitnodiging tot reflectie. We laten zien hoe thema's als vrijheid van geweten, zorg voor elkaar, kritisch denken, gemeenschap en solidariteit steeds opnieuw betekenis krijgen.

In onze monumentale kamers en zalen bieden we een plek voor rust, ontmoeting en inspiratie. Kunst, literatuur en muziek vormen een brug tussen verleden en heden. Onze permanente collectie wordt doorontwikkeld tot een duidelijk, verbeeldend en betekenisvol verhaal dat bezoekers raakt.

Onze missie: We verbinden erfgoed, kunst en maatschappelijke reflectie, zodat mensen worden geïnspireerd om hun eigen plek in de wereld te onderzoeken. Wij zijn een museum dat spreekt met zachte kracht: open, uitnodigend, eerlijk en niet bang om het gesprek aan te gaan. We stellen vragen die ertoe doen – en laten bezoekers hun eigen antwoorden vinden.

De hoofdverhaallijn van het museum is het culturele gedachtegoed van de lutherse gemeenschap in Nederland. We bieden een betekenisvolle museumervaring waarin erfgoed en kunst helpen om anders naar de wereld te kijken. Het museum is een gastvrije plek waar ontmoeting centraal staat. Het is een ruimte voor reflectie, een plek om zelf te denken, vragen te stellen en positie te kiezen. Tussen de vele musea bieden wij een unieke stem: het verhaal van een religieuze minderheid die ons land mee vormgaf. Ons museum is een ‘verborgen parel’ op een van de laatste rustige plekken van de stad Amsterdam, maar staat tegelijk midden in actuele vragen over samenleven, identiteit en zingeving. Thema’s hierbij zijn inclusie, migratie, polarisatie, spiritualiteit, zorg voor de zwakkeren in de samenleving en omkijken naar elkaar.

Het Luther Museum zet zich actief en verbindend in voor de eigen achterban in het hele land, maar ook voor de buurt en een breed publiek uit binnen- en buitenland bestaande uit ‘zingevers’, ‘cultuurminnaars’ en ‘belevenzoekers’. Door middel van tentoonstellingen, concerten en diverse evenementen wordt bijgedragen aan de bekendheid van het museum en het ontsluiten van de collectie. Jaarlijks worden er drie tentoonstellingen gerealiseerd. Bij elke tentoonstelling worden opdrachten gegeven aan beeldend kunstenaars, schrijvers, dichters, componisten en musici.

De collectie van het museum omvat onder andere schilderijen van Breenbergh en Ruijsdael, bijzondere boeken, meubilair en zilver, maar ook hedendaagse aanwinsten zoals die van Gijs Assmann, Nelson Carrilho, Suzie van Staaveren, Koen Taselaar en Daniëlle van Ark. Het monumentale pand waarin het museum gevestigd is, met een 18e-eeuwse kerkzaal en volledig ingerichte regentenkamers, is het belangrijkste collectiestuk.

In 2025 organiseerde het museum succesvolle tentoonstellingen met luthers erfgoed, geschiedenis en hedendaagse kunst. Daarnaast waren er tal van druk bezochte activiteiten in het museum, waaronder Museumnacht, The Spirit of Amsterdam, de Kunstschooldagen, Geelvinck salonconcerten, en de Plantage Poëzie Prijs. U leest er meer over in dit jaarverslag.

Het publiek is met ons aansprekend en actueel programma in de laatste twee jaar gestegen van 3.000 naar 10.000 bezoekers in 2025. Onze doelgroep bestond uit 'cultuurminnaars', 'zingevers' en 'belevenszoekers'. Het museum kreeg veel aandacht in de media.

De vele gezichten van Katharina

24 oktober 2025 t/m 25 januari 2026

Vijfhonderd jaar na haar historische huwelijk met Maarten Luther dook het museum met de tentoonstelling in het veelzijdige verhaal van Katharina von Bora (1499-1552): de vrouw die eeuwenlang vooral 'de vrouw van' werd genoemd, maar zoveel meer was. De tentoonstelling vertelde over ons beeld van vrouwen in de geschiedenis. Iedere tijd zoekt in het verleden naar voorbeelden en rolmodellen. Soms is er maar weinig bekend over een historisch persoon. Juist dat maakt het mogelijk dat verschillende groepen hun eigen ideeën en waarden op die persoon projecteren. Dat geldt ook voor Katharina von Bora, de vrouw van Maarten Luther. Over haar echte leven weten we nog steeds niet zo veel. Toch is zij in de loop der eeuwen steeds opnieuw gebruikt als symbool: als voorbeeldige huisvrouw, als ondernemer, als zondebok of juist als feministisch icoon. Tijdens de tentoonstelling klonk er op beproefd recept Muziek Terwijl U Kijkt met vrouwelijke componisten. Op Katharina-naamdag werd de begeleidende publicatie gepresenteerd, waar ook de speech van Lisa Loeb van de opening is opgenomen.

Moeder.Vrouw.Arbeider.Muze

24 oktober 2025 t/m 25 januari 2026

In opdracht van het Luther Museum heeft fotograaf Oxiea Villamonte (1995) de thematiek van de tentoonstelling over Katharina von Bora in een hedendaagse vorm vertaald. In de regentenkamers van het museum liet zij een serie van negen foto's zien die gaan over de rol en positie van vrouwen in onze eigen tijd. De foto's gaan over het zelfbeeld en de vele rollen die vrouwen anno 2025 proberen in zichzelf te verenigen en uit te stralen. Deze tentoonstelling zal in 2026 ook te zien zijn in het Academiehuis in de Grote Kerk in Zwolle en gaat daarna naar de Lutherse Kerk Leeuwarden.

De Magische Wereld van Lizzy Ansingh

26 juni t/m 21 september 2025

In samenwerking met Stichting Kunsttunnel vierden we met deze expositie de 150ste geboortedag van de lutherse kunstenaar Lizzy Ansingh (1875-1959), een pionier in de Nederlandse kunstgeschiedenis. Als spil van de Amsterdamse Joffers en strategisch netwerker brak Ansingh barrières voor vrouwelijke kunstenaars in een door mannen gedomineerde wereld. De tentoonstelling bracht haar veelzijdige oeuvre, haar invloed en haar verborgen verhalen tot leven met ruim 30 schilderijen, servies, gedichten en boeken en nooit eerder getoonde documenten en foto's. Naast de tentoonstelling waren er tal van publieksactiviteiten waaronder een workshop portrettekenen, declamatie van gedichten van Ansingh en verschillende belevingen op zaal.

Ode aan de Ronde

26 juni t/m 21 september 2025

Gelijktijdig met de tentoonstelling over Lizzy Ansingh zetten we een bijzonder luthers gebouw in het zonnetje: het opvallende gebouw met de ronde koepel aan het Singel. De Ronde Lutherse Kerk, in de volksmond ook wel liefkozend de 'Lutherse Dikzak' genoemd, is met haar imposante koepel en markante uitstraling al eeuwenlang een blikvanger. De tentoonstelling Ode aan de Ronde toonde in de regentenkamers en de monumentale hal verschillende markante momenten uit de geschiedenis van de Ronde Lutherse.

500 Jaar van Waarde – Inzicht Verlicht

12 juli t/m 21 september 2025

De zomer van 2025 stond in het teken van ‘500 jaar lutheranen in de 750-jarige stad Amsterdam’, met activiteiten op tal van lutherse locaties in de stad. Speciaal voor dit jubileum heeft het Luther Museum kunstenaar Maze de Boer opdracht gegeven voor een uniek cadeau aan de stad: het kunstwerk ‘Inzicht – Verlicht’. Het werk was de hele zomer te zien in de openbare ruimte op de gevel van de Oude Lutherse Kerk aan het Spui. Het werk nodigde uit tot reflectie over wat wel en niet gezien mag worden, en vierde de eigenheid van minderheden in een inclusieve samenleving.

Apple Tree

22 mei t/m 22 juni 2025

In samenwerking met m.simons gallery organiseerde het Luther Museum de beeldtentoonstelling Apple Tree. Vanaf de Amsterdam Art Week tot en met de Open Tuinen Dagen opende het museum voor het eerst de ommuurde tuin naast het museum aan de Nieuwe Keizersgracht voor het publiek. De expositie werd samengesteld door en toonde werken van de jonge kunstenaars Hadrien Gérenton en Tim Mathijssen, aangevuld met sculpturen van vier internationale kunstenaars: Victor Santamarina, Brianna Leatherbury, Danai Anesiadou en Loup Sarion. Uitgangspunt voor de tentoonstelling was de uitspraak van Maarten Luther uit crisisjaar 1533: “Als ik wist dat morgen de wereld zou vergaan, dan zou ik vandaag een appelboompje planten...”. Hij wilde mensen aanmoedigen vol te houden, zelfs als ‘de wereld vergaat’. In de tentoonstelling gingen kunst, geloof, natuur en geschiedenis met elkaar in gesprek.

ZING! – hoe zingen mensen samenbrengt

28 maart t/m 15 juni 2025

In een tijd waarin polarisatie en harde woorden vaak de boventoon voeren, bood het Luther Museum een tegengeluid met de tentoonstelling ZING! Deze multimediale expositie vierde het 500-jarig jubileum van Maarten Luthers eerste protestliederen en onderzocht hoe zingen – van kerkkoren tot popcultuur en van Bach tot Mendelssohn – tegenstellingen kan overbruggen en gemeenschappen verbinden. Bezoekers werden uitgedaagd om zelf mee te zingen en te luisteren, in een uitgebreid publieksprogramma. Met een speciaal geschreven nieuw lied door singer-songwriter Faske.

I Wish This Was A Song

28 maart t/m 15 juni 2025

Als onderdeel van de ZING-tentoonstelling organiseerden we samen met Tlön Projects een groepstentoonstelling. In de historische stijlkamers van het museum verbeeldde vooraanstaande hedendaagse kunstenaars zang als uiting van protest, troost en identiteit. In de stijlkamers van het museum werden negen kunstwerken geïnstalleerd die tijdelijk onderdeel werden van de historische collectie; alsof heden en verleden zich tegelijkertijd ontvouwen. Met werk van Bani Abidi, Tim Ayres, Pavel Büchler, Laurent Fiévet, Becket MWN, Tris Vonna-Michell, Natalia Papaeva, Susan Philipsz, Anri Sala. De tentoonstelling was tevens onderdeel van de Amsterdam Art Week (21-25 mei 2025).

Kunst in de Kerkzaal #1 – Folkert de Jong – God's Army

6 februari t/m 16 maart 2025

In 2025 startten we een nieuwe serie: Kunst in de Kerkzaal. Daarbij wordt telkens een toonaangevende kunstenaar uitgenodigd om een artistiek antwoord te geven op de unieke ruimte van de voormalige kerkzaal. Folkert de Jong, bekend om zijn confronterende en theatrale sculpturen, creëerde met God's Army een krachtige visuele ervaring die de bezoeker uitdaagde om na te denken over thema's als macht, geloof en menselijk handelen. Zijn werk bood een dramatisch contrast met de serene omgeving van de kerkzaal, wat resulteerde in een boeiende dialoog tussen kunst en ruimte.

Johann Georg Schwartz – uit de schaduw van zijn dochter

17 oktober 2024 t/m 19 januari 2025

De lutherse Johann Georg is één van de beste portrettisten uit de 19e eeuw. We haalden hem – 150 jaar na zijn overlijden en 100 jaar na zijn laatste overzichtstentoonstelling – uit de schaduw van zijn beroemde dochters Thérèse en Georgine en gaven hem zijn volwaardige plaats in de Nederlandse kunstgeschiedenis. In samenwerking met kunsthistorici prof. dr. Rudi Ekkart en Claire van den Donk stelden we een expositie samen met zijn beste portretten, die ook een goed beeld gaven van de rol van lutheranen in de Nederlandse maatschappelijke elite. Kunstenaar en schrijver Maria Barnas schreef speciaal voor de gelegenheid het gedicht 'Lieve Vreemde' dat werd uitgevoerd op de traptreden van de museumentree.

Lutheranen in Beeld – Koos Breukel

17 oktober 2024 t/m 17 maart 2025

In de monumentale hal van het museum toonden we – bij wijze van portrait gallery – het resultaat van een kunstopdracht aan de 'fotograaf aller Nederlanders', Koos Breukel. Lutheranen in Beeld bestond uit 15 bijzondere en indringende portretten van lutheranen in Nederland, en dan met name hen die op de achtergrond bijdragen aan de lutherse gemeenschap. Van de persoonlijke verhalen van de door Koos Breukel geportretteerde gelovigen - jong en oud, met verschillende sociale en culturele achtergronden – werd een begeleidende podcast gemaakt, Lutheranen aan het Woord, waarmee het publiek een beter beeld krijgt van wat het is luthers te zijn in Nederland anno nu. De fotoserie ging na het museum op reis langs verschillende kerken in het land.

Museumnacht 2025

Tijdens deze editie van de Museumnacht schonken we ons speciale Katharina von Bora Bokbier aan de bezoekers. Daarnaast hadden we twee actrices uitgenodigd die iedereen verwelkomden als Katharina von Bora. Aan het einde van de nacht wilden we het publiek een rustige avond meegeven. Organist Toon Hagen heeft het stuk 'Canto Ostinato' gespeeld in het Luther Museum. Met minimal music werd een drukke nacht afgesloten en dat werd gewaardeerd!

The Spirit of Amsterdam

Tijdens het stadsfestival op heilige plekken 'The Spirit of Amsterdam' werd een speciaal geschreven toneelstuk opgevoerd over Katharina von Bora. Cultuurarchitect Steven Partiman liet het publiek kennismaken met Katharina von Bora. Ze wordt herinnerd als de vrouw van Maarten Luther, maar zij was ook de moedige non die in 1523 uit haar klooster ontsnapte om zich bij de Reformatie aan te sluiten. Deze gewaagde daad had haar het leven kunnen kosten. Steven Partiman maakte van haar verhaal een toneelstuk. Als afsluiter van de avond klonk een orgelwerk van de vrouwelijke kunstenaar Hanne Darboven. Organist Ian Garcia Marquez speelde dit bijzonder minimale concert, gebaseerd op partituren van de lutheraan Johann Sebastian Bach.

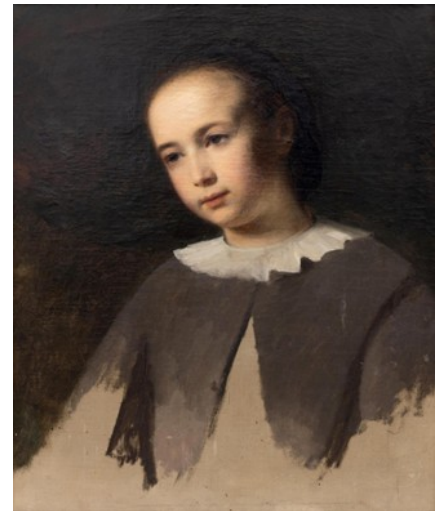
Collectie & Onderzoek

Aankopen

In 2025 kocht het Luther Museum drie werken die aan de collectie zijn toegevoegd. De werken sloten nauw aan op ons verzamelbeleid en vormen sterke aanvullingen op de Luther Collectie Amsterdam.

J.G. Schwartzte | Georgine | ca. 1867 | olieverf op doek

Sinds de tentoonstelling over Johann Georg Schwartzte in 2024 bouwt het museum aan een kleine 'Schwartzte-deelcollectie'. Deze lutherse kunstenaarsfamilie heeft verschillende beroemde kunstenaars voortgebracht en vertelt iets over de boeiende lutherse geschiedenis in Nederland. Dit ontroerende meisjesportret werd in mei 2025 geveild als 'portret van een meisje', maar bij nader onderzoek wees een sterk vervaagde tekst op de achterkant erop dat het om de ca. dertienjarige Georgine Schwartzte gaat, de dochter van de kunstenaar en tevens belangrijke beeldhouwster en regentes van het weeshuis. Een waardevolle toevoeging in de collectie met betrekking tot de lutherse gemeenschap in Amsterdam en de lutherse kunstenaars.

Onbekend | Kerkzaal van het Evangelisch Luthers Oude-Mannen en Vrouwenhuis | late negentiende eeuw | olieverf op paneel

Op een veiling van de Eland werd dit werk geveild als 'figuren in een kerkinterieur'. Door de burgemeesterspoort herkenden we de zaal direct: dit was onze kerkzaal! Het werk is qua stijl en techniek dan wel geen meesterwerk, maar het geeft een prachtig kijkje in onze kerkzaal in de tijd dat ouderen en weeskinderen hier samen met elkaar onder een dak leefden.

Maarten Luther | Een uytnemend Tractaet van de Knechtelijcke wille | 1610 | Perkament

Met het oog op een tentoonstelling over Luther en Erasmus die in het najaar van 2026 zal plaatsvinden is in 2025 een eerste druk van de Nederlandse vertaling van het traktaat van Maarten Luther over de onvrije wil aangekocht. Luther schreef dit stuk in reactie op Erasmus. Het document is stukgelezen, maar dat maakte het werk niet minder aantrekkelijk voor ons museum, juist het tegendeel. Er staan opmerkingen bij van vroegere eigenaren en onderstrepingen in de tekst die aantonen hoe dit werk bestudeerd en bediscussieerd werd.

Schenkeningen

De collectie kon ook weer worden uitgebreid met verschillende schenkingen, zowel van lutherse instellingen als van particulieren.

Lutherse Diaconessen | borduurwerk ter gelegenheid van het 90-jarig bestaan van het Diaconessenhuis | 1976 | schenking Lutherse Diaconessenhuisfonds

Frans Franciscus | Good Shepherd | keramiek | 2020 | particuliere schenking

Onbekend | herdenkingsbord aan Luther en zijn vrouw Katharina von Bora | tin | 19e of begin 20e eeuw | particuliere schenking

Nalatenschap

In 2025 kreeg de Luther Collectie een aantal stukken uit de nalatenschap van ds. Martin van Wijngaarden. De collectie, die voornamelijk uit boeken bestond, bevatte ook een klein tegeltje met een bijzonder verhaal. Het tegeltje is afkomstig uit de Lutherse Wolfshoekkerk in Rotterdam, die werd verwoest bij het bombardement op 14 mei 1940. De dag na het bombardement kroop een gemeentelid, die op weg was naar kantoor, even onder de afzetting door en heeft dat tegeltje meegenomen. Zij heeft dat tegeltje jaren geleden aan Martin van Wijngaarden gegeven, omdat ze bang was dat het bij haar overlijden zou verdwijnen. Nu is het tegeltje via een omweg in het Luther Museum terechtgekomen, waar het getuigenis vormt van de grote waarde die kerkgebouwen voor de lutherse gemeenteleden hadden.

Hedendaagse Kunst

Maria Barnas | Lieve Vreemde | 2024

Voor de tentoonstelling Welkom in Nederland, welke in 2024 in het Luther Museum te zien was, maakte Maria Barnas speciaal een gedicht dat op de trap bij de ingang kwam te staan. In 2025 werd het werk officieel gekocht en daarmee permanent onderdeel van de Luther Collectie Amsterdam.

Oxiea Villamonte | MOEDER. VROUW. ARBEIDER. MUZE. | 2025

In opdracht van het Luther Museum vertaalde fotograaf Oxiea Villamonte (1995) de thematiek van de tentoonstelling over Katharina von Bora in een hedendaagse vorm. In de regentenkamers van het museum liet zij een serie van negen foto's zien die gaan over de rol en positie van vrouwen in onze eigen tijd. De foto's gaan over het zelfbeeld en de vele rollen die vrouwen anno nu proberen in zichzelf te verenigen en uit te stralen. De foto's gaan in 2026 op reis door Nederland en zullen op minstens twee locaties nogmaals te zien zijn.

Collectiemobiliteit

Het Luther Museum streeft ernaar om onderdelen van de collectie breed beschikbaar te stellen, zodat zo veel mogelijk mensen de werken kunnen tegenkomen. Door het Duurzaam Luthers Project zijn verschillende collectiestukken nu vaak op reis door het land, om te worden tentoongesteld in lutherse kerken en andere geïnteresseerde instellingen (zie eindverslag Duurzaam Luthers). In 2025 werden de werken 'Lutheranen in beeld' van Koos Breukel en het avondmaalskleed van Koen Taselaar verschillende keren tentoongesteld en gebruikt in lutherse kerken verspreid door Nederland.

Beheer en behoud

In 2025 heeft het Luther Museum stappen gezet om het beheer en behoud van de collectie te professionaliseren. Om ons hierbij te helpen hebben we een stagiaire aangenomen, Evi Bötger. Met haar hulp hebben we ten eerste het depot opgeruimd en een extern depot ingericht voor objecten die in het museum niet getoond zullen worden. Zo hebben we meer ruimte in het interne depot om de kunstobjecten veiliger te bewaren en de ruimte te kunnen gebruiken als 'werkdepot' tijdens de organisatie van tentoonstellingen. Ten tweede hebben we tijdens dit project gewerkt aan de kennis van het team omtrent art handling. Door samen een cursus te volgen heeft het hele team nu meer kennis en kunde over hoe om te gaan met museale objecten. Alle bevindingen die tijdens dit project zijn opgedaan, zijn opgenomen in een eindverslag. Dit verslag dient als een uitgangspunt voor verdere professionalisering in 2026.

Daarnaast is de collectieregistratie sinds medio 2025 officieel gemigreerd naar het registratiesysteem Axiell.

PR & Zichtbaarheid

Zichtbaarheid en naamsbekendheid

In 2025 heeft het Luther Museum veel mensen bereikt, zowel in als buiten het museum. Het was daarom een 'recordjaar'. Daarmee zetten we een trend neer die sinds 2019 is ingezet. Door zowel geschreven als gesproken media zijn we goed opgepikt en we hebben ook specifiek gekozen advertenties geplaatst in landelijke kranten van zowel christelijke als niet-christelijke signatuur. We lopen soms zelfs tegen de grens van wat we aankunnen aan. Met name de tentoonstelling over Lizzy Ansingh heeft veel enthousiastelingen naar het museum gebracht en ook de naamsbekendheid van het museum enorm vergroot. Ook dankzij de grote banners in de stad die heel sprekend waren hebben we voor die tentoonstelling een recordaantal bezoekers getrokken.

Media-aandacht

Voor de tentoonstellingen kregen we landelijke pers aandacht bij kranten en radio. Zo heeft NRC tweemaal over ons geschreven, het ND en het RD ook tweemaal, en Het Parool zelfs drie keer!

Met name de tentoonstelling over Lizzy Ansingh en de Amsterdamse Joffers heeft positieve pers aandacht gebracht en een heel groot, landelijk bereik. Ook de tentoonstelling over Katharina von Bora heeft veel aandacht gekregen in zowel geschreven als gesproken pers. Helaas was dat niet per se zichtbaar in hoge bezoekcijfers.

kunst & media

De grootste ruwe diamant aller tijden (300 karaat) werd begin twintigste eeuw gekloofd en geslepen in Amsterdam door Joseph Asscher, de beste diamantbewerker ter wereld

17

Ten slotte Radolf van Berg 1949-2025

Een meester in veel verschillende genres

Christel Radolf van Berg was een van de meest veelzijdige kunstenaars van de Nederlandse kunstwereld. Hij was actief in verschillende genres, van abstracte schilderkunst tot beeldhouwkunst. Zijn werk wordt tentoond in de tentoonstelling 'Radolf van Berg 1949-2025' in het Luther Museum.

De pop als krachtig alter ego

De kleine, maar fijne tentoonstelling 'De Magische Wereld van Lizzy Ansingh' in het Luther Museum toont de Amsterdamse Joffer Lizzy Ansingh als schilder en strategisch netwerker. 'Als Lizzy Leo had geheten, stonden we nu in het Rijksmuseum'.

Revisiting The Cullinan

Sinds 2023 Kunstenaar Sanja Medici Waar Asscherkwartier

Christel Radolf van Berg

Lizzy Ansingh

Sanja Medici

Online bezoek

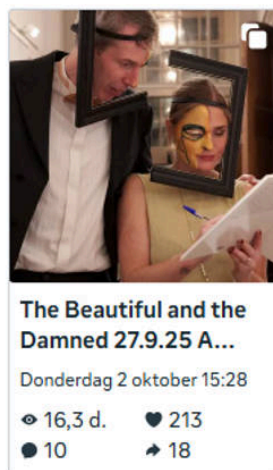
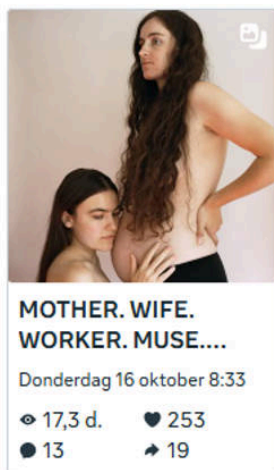
Omdat we veel zichtbaar waren in de media is er ook een groot online bereik terug te vinden, met name rond de publicatietijden van Het Parool en NRC over Lizzy Ansingh. Zodra er een tentoonstelling besproken werd in één van de grote (landelijke) media zagen we dat ook terug in de bezoekcijfers van de website. In 2024 hadden we nog 172.000 weergaven van onze website en 13.000 klikken vanuit Google. Dat is in 2025 gegroeid naar 290.000 weergaven en 21.700 klikken vanuit Google. Dat is een aanzienlijke toename van onze online zichtbaarheid in Google. We hebben in plaats van 21.000 bezoekers op onze website in 2024 nu zelfs 33.000 bezoekers mogen verwelkomen die iets op onze website hebben bekeken. De piekmomenten zijn het beste te koppelen aan de Lizzy Ansingh-tentoonstelling.

Social Media

Ook op de sociale media hebben we niet stilgezeten. In 2024 is er nieuw leven in de sociale media ingeblazen, dus de groeicijfers en percentages kunnen niet geëvenaard worden uit dat jaar, maar toch hebben we een voorzichtige groei kunnen zien, met name op Facebook.

De weergaven van Facebook zijn relatief stabiel gebleven op 77.400 profielen. We hebben veel meer interacties gezien op Facebook. Omdat we in 2024 een naam hebben gezet en ook deel zijn geworden van een Facebookgroep van Luthers Nederland zien we hogere betrokkenheid bij onze Facebookvolgers. Een stijging van ruim 260% in betrokkenheid. Ook werd onze pagina ruim 89% vaker bezocht dan het voorgaande jaar.

Het Instagramaccount bereikte in 2025 maar liefst 28.900 accounts. Wat opvalt is de hogere interactiegraad, met name tijdens de Katharina-tentoonstelling. De interacties zijn toen met 100% toegenomen. Dat heeft ook te maken met gedeelde posts met de jonge kunstenares die een grote online betrokkenheid heeft. We hebben minder kliks gehad op onze links, ook omdat we minder advertenties hebben geplaatst in 2025. Bij iedere nieuwe opening van een tentoonstelling is te zien dat er een piek verschijnt in bezoekaantallen van onze pagina en we hebben met 4.400 bezoekers van onze pagina een groei doorgemaakt van ruim 85%. We zetten de trend voort om zowel offline als online van waarde te zijn.

Bezoekers & aantallen

Dit jaar heeft het museum wederom een groei doorgemaakt wat betreft bezoekerscijfers.

Binnen het museale landschap in Amsterdam waren we een van de weinige musea die een groei zagen ten opzichte van de afgelopen jaren. Bovendien was voor vrijwel alle Amsterdamse musea 2019 hét topjaar en is die top niet meer bereikt.

We hebben nog geen (grootschalig) publieksonderzoek gedaan. Wel hebben we van iedereen die online een ticket naar hun postcode gevraagd.

Bij de tentoonstelling Katharina zijn de data daarvan geanalyseerd. In totaal hebben 193 bezoekers hun postcode achtergelaten tijdens de aanschaf van hun online ticket.

Daarvan zijn er 170 uit Nederland afkomstig en 23 bezoekers van niet-Nederland. 16 bezoekers kwamen uit Europa en 7 bezoekers uit een ander continent. In totaal zijn er 6 verschillende landen terug te zien in deze data: Australië, Duitsland, Frankrijk, Groot-Brittannië, Italië en de VS. Opvallend detail, we hebben een Duitse audiogids en de tentoonstelling ging over de Duitse vrouw Katharina von Bora, maar toch was er slechts één Duitsers die zich vooraf heeft aangemeld als Duitser. We hebben 8 Fransen mogen verwelkomen in het museum, dus dat is toch bijzonder.

Van de 170 Nederlandse bezoekers kwam ruim 56% uit Noord-Holland en van al die bezoekers kwam 1/3 uit Amsterdam. Dus onze grootste bezoekersaantallen komen uit Amsterdam, maar ook in de rest van het land hebben we een dekkingsgraad.

Uit bijna alle provincies zijn er bezoekers geweest tijdens deze tentoonstelling bij dit onderzoek.

De verdere resultaten van 2025 zijn een zware kluif om te onderzoeken en daar is weinig capaciteit voor.

De meeste bezoekers bezochten het museum voor het eerst en ook grofweg 80% heeft met de Museumkaart een geldig entreebewijs. De overige 20% is te verdelen over volbetalende bezoekers en houders van de I amsterdam City Card, de Uitpas en de Stadspas.

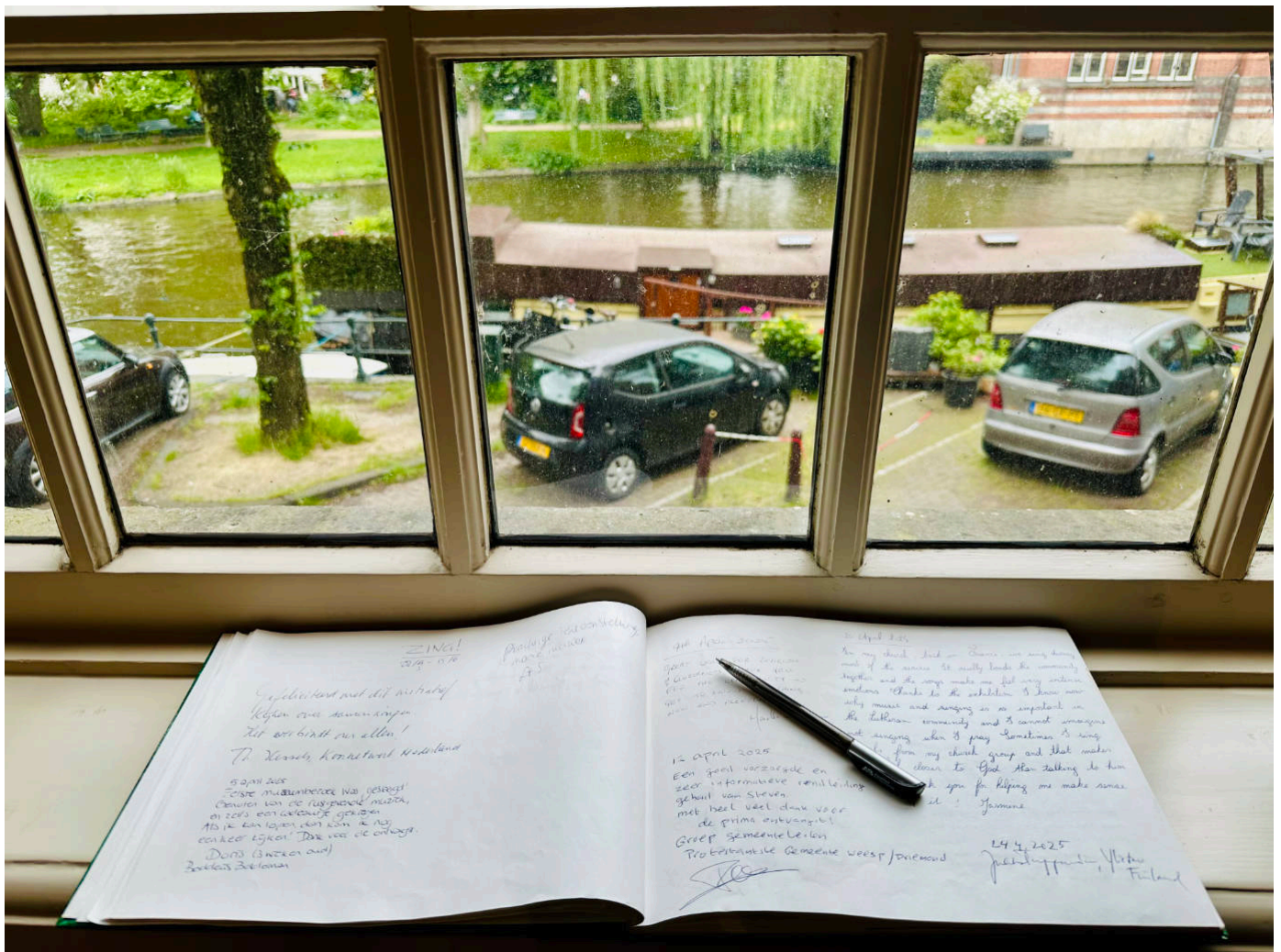
Er liggen nog volop kansen om onze bekendheid te laten groeien in de stad bij toeristen. Daarom zijn we begonnen met de Bloomberg Connects App. Zo zijn we zichtbaar op de museumplattegrond in de app van Bloomberg, met veel internationale museumbezoekers.

Omdat er geen (grootschalig) publieksonderzoek is gedaan in 2025 hebben we geen kwantitatieve data over ons publiek. Iedereen wordt in het museum verwelkomd met een kopje koffie of thee en een gesprekje, maar we hadden (nog) geen systeem om gegevens te verzamelen.

Waardering

Ook in 2025 weten bezoekers het Luther Museum te waarderen. Woorden als 'rustig', 'gastvrij' en 'huiselijk' komen steeds terug in de reacties die we ontvangen. Een van onze vrijwilligers verwoordde het treffend: we hebben misschien niet altijd veel bezoekers, maar wel heel goede. En dat klopt. Het kleine en persoonlijke karakter van het museum nodigt uit tot een gesprek – tussen vrijwilliger en bezoeker, maar ook tussen bezoekers onderling. Dat maakt het Luther Museum niet alleen een informatieve, maar ook een gezellige bestemming.

Voor het team en de vrijwilligers blijft het een plezier om het gastenboek te lezen. Bezoekers nemen de tijd om warme complimenten en waardevolle feedback achter te laten, en dat wordt door iedereen zeer gewaardeerd.

Buurtparticipatie & Educatie

Inleiding

Een doorlopende uitdaging voor het museum is om doelgroepen uit te nodigen die normaal niet zo snel het museum zouden bezoeken. We zijn een ontmoetingsplek voor doelgroepen met verschillende achtergronden. Of dit nou gaat om leeftijd, afkomst, geaardheid of achtergrond. Door aan te sluiten op wat er in de kerk, buurt of wereld gebeurt, én activiteiten te verbinden aan onze tentoonstellingen, bereiken we nieuwe groepen. Van gluren bij de burens tot en met de Boekenweek, van een karaokeavond voor een jongere doelgroep tot en met concerten in onze eigen tuin.

Gluren bij de Buren 2025

Een mooie manier om laagdrempelig mensen uit te nodigen in ons museum, bleek Gluren bij de Buren te zijn, waarbij de burens gratis het museum mochten zien, en tegelijkertijd konden genieten van een optreden van een band. Dit wisselden we af met muziek van Wim Dijkstra, cantororganist in de Oude Lutherse Kerk. Een mooie ontmoeting tussen de lutherse kerk, de wereld daarbuiten, museum en buurt.

Concert voor ouderen

In de druilerige januarimaand openden we de deuren voor ouderen van het Sarphatihuis, onze directe burens, en het Huis van de Tijd. Het Huis van de Tijd is een dagbesteding voor mensen met dementie. Cantororganist van de Oude Lutherse Kerk Wim Dijkstra speelde klassieke muziek en sloot af met Aan de Amsterdamse Grachten. Dit werd uit volle borst meegezongen.

Boekenweek 2025

Tijdens de boekenweek was er een silent reading party in het museum. Mensen konden in stilte lezen in onze prachtige stijlkamers. In samenwerking met Liter boden we een programma aan waarin verschillende schrijvers van dit religieuze literaire tijdschrift voordroegen uit eigen werk. Een leuke clash tussen drie werelden, die van het luthers geloof, literatuur en kunst.

Activiteiten rond tentoonstellingen

Tijdens de verschillende tentoonstellingen proberen we altijd een activiteit te organiseren in het thema, voor een speciale doelgroep. Voor de tentoonstelling ZING organiseerden we een karaokeavond die druk werd bezocht door jongere mensen. Bij Katharina rolden we het filmdoek uit en lieten we een film zien over Katharina von Bora. Zowel mensen van de SOOP als de nieuwe St. Jacob, twee plekken in de buurt waar veel ouderen samenkomen, kwamen langs voor deze bijzondere filmvertoning, waar tentoonstellingsmaker Inge Weustink de introductie voor deed.

Samenwerking

Naast deze tentoonstellingsactiviteiten werken we volop samen met de buurt. Zo waren er in de zomer weer drie prachtige concerten in de binnentuinen van de SOOP, het Sarphatihuis en het Luther Museum. Op elke plek was prachtige muziek te horen, in samenwerking met het Buurtfonds, dat ons geld schonken voor de livemuziek. Een mooi visitekaartje voor de buurt en een fijne samenwerking!

Daarnaast geven we regelmatig rondleidingen aan speciale doelgroepen. Het Huis van de Tijd komt eens per kwartaal langs om het museum te bezoeken en in gesprek te gaan over de kunst. Daarnaast hebben we ook regelmatig Phoenix over de vloer, de queergroep van het Wereldhuis. Deze uitgeprocedeerde asielzoekers bezoeken het museum; daarna gaan we in gesprek over hoe het is om queer en gelovig te zijn. Een mooie oefening voor de gesprekken met de IND, die veel van deze jonge mensen vragen.

Educatie

Educatie heeft in de rondleidingen die we geven doorlopende aandacht. Elke rondleiding geven we op maat. Daarnaast zijn onze deuren, waarop mensen stellingen kunnen spijkeren, elke keer een mooie aanleiding tot gesprek. Wat zou jij op de deur van de kerk willen spijkeren? Dat levert mooie input op, over hoe mensen de wereld zien en wat anders zou moeten.

Dit was ook de basis voor de Kunstschooldagen. Verschillende klassen van basisscholen kwamen langs voor een rondleiding in het museum. De vraag die centraal stond: wat wil jij later worden? En uiteraard werd er ook stilgestaan bij wat zij als onrecht zien en wat beter kan.

Personeel

Het Luther Museum Amsterdam wordt gedragen door een hecht en gemotiveerd team. Eind 2025 telt de werkorganisatie zes betaalde medewerkers in dienst van de Stichting Luther Museum, aangevuld met een vrijwilligersgroep van circa 35 mensen. Samen zorgen zij voor de dagelijkse openstelling van woensdag tot en met zondag van 11 tot 17 uur en voor een warme ontvangst van bezoekers. Bij evenementen – zowel eigen programma als verhuur en arrangementen – wordt een vaste pool van werkstudenten ingezet.

De werkorganisatie is overwegend jong en heeft een informele, energieke cultuur. Er is ruimte voor eigen initiatief: teamleden krijgen de gelegenheid om ideeën te ontwikkelen en daadwerkelijk uit te voeren. Resultaten worden zichtbaar en worden samen gevierd. De sfeer binnen het museum is prettig en de verbinding met de bredere lutherse gemeenschap wordt als waardevol ervaren. Er heerst een gedeeld gevoel van trots op wat het museum vertegenwoordigt.

De dagelijkse leiding berust bij de directeur en de zakelijk leider, beiden werkzaam op parttimebasis. Het operationele team bestaat verder uit een collectie-onderzoeker, een programmamaker/communicatiemedewerker, een junior conservator en een buurtmedewerker met een extern contract. De vrijwilligerscoördinatie wordt verzorgd op basis van een maximale vrijwilligersvergoeding.

Samenstelling personeel:

- Steven van Teeseling, directeur, 0,67 fte
- Piotr Majoor, zakelijk leider, 0,67 fte
- Inge Weustink, collectie-onderzoeker, 0,67 fte
- Gerard Saurwalt, programmamaker/communicatiemedewerker, 0,89 fte
- Lianne Wilhelmus, junior conservator, 0,50 fte
- Lisanne Bouma, buurtmedewerker (extern contract, vanaf september 2024), 0,22 fte

Ongeveer twee keer per jaar biedt het museum een stageplaats aan voor een periode van vier maanden. In 2025 was dit Evi Bötger via de Reinwardt Academie, die de collectiemedewerker heeft ondersteund bij de verdere professionalisering van het depot en het beheer en behoud van de LCA-collectie.

Het team vergadert wekelijks en houdt projectoverleg waar nodig. Met de vrijwilligers is minimaal twee keer per jaar plenair overleg, en jaarlijks wordt een gezamenlijke workshop georganiseerd met de Amsterdamse Vrijwilligers Centrale. De compacte omvang van de organisatie maakt korte lijnen mogelijk, zowel operationeel als informeel, en ook richting bestuur.

Ten opzichte van 2024 is de organisatiecapaciteit binnen de beschikbare financiële ruimte licht uitgebreid. De thema's die in 2025 centraal stonden waren het realiseren van bezoekerstargets, de professionalisering van tentoonstellingen en zichtbaarheid naar buiten, en de verdere verbetering van werkprocessen en bedrijfsvoeringsprocedures.

Van links naar rechts: Piotr Majoor, Inge Weustink, Steven van Teeseling, Gerard Saurwalt, Lianne Wilhelmus, Lisanne Bouma

Bestuur

De Stichting Luther Museum Amsterdam is geregistreerd bij de Kamer van Koophandel onder nummer 71875972. In 2025 is het bestuur viermaal in vergadering bijeen geweest.

Een belangrijke stap in de organisatieontwikkeling was de overgang in 2024, waarbij de stichting het werkgeverschap voor alle medewerkers heeft overgenomen van de Diaconie van de Evangelisch-Lutherse Gemeente Amsterdam. Het streven is om binnen de geldende cultuurcodes een aantrekkelijke werkgever te blijven, met een veilige en prettige werkomgeving als uitgangspunt. Dit wordt op alle niveaus actief nagestreefd.

Samenstelling van het bestuur:

- Camiel Vingerhoets, voorzitter (2024)
- Tanja Kootte, secretaris (2022)
- Pieter Boot, penningmeester (2024)
- Harry Donga (2021)
- Joren Reichel (2024)

Vrijwilligers

Het Luther Museum kan voor de dagelijkse ontvangst van bezoekers, publieksbegeleiding en ticketverkoop rekenen op een toegewijde groep van circa 35 vrijwilligers. De coördinatie van deze groep is in handen van Henk van Krieken, een ervaren vrijwilliger die deze rol met veel energie en betrokkenheid vervult. Hij ontvangt hiervoor een vrijwilligersvergoeding conform de richtlijnen van de Museumvereniging.

De vrijwilligers voelen zich verbonden met het museum en omschrijven het als een fijne en prettige plek om te werken. Tijdens de vrijwilligersbijeenkomst in januari 2025 was er ruimte voor een open gesprek over het vrijwilligersbeleid. De verbeterpunten die daarbij naar voren kwamen, zijn in de maanden daarna concreet opgepakt en hebben geleid tot een aanscherping van het beleid.

In 2025 zijn belangrijke stappen gezet in de verdere professionalisering van het vrijwilligerswerk. De werving van nieuwe vrijwilligers kreeg meer prioriteit, de begeleiding is verbeterd en de onderlinge communicatie is versterkt. Via onder andere de Vrijwilligers Centrale Amsterdam, de eigen website, flyers, buurtorganisaties en Culturele Vacatures werden acht nieuwe vrijwilligers geworven.

Het betrokken houden van een stabiele vrijwilligersgroep blijft een aandachtspunt. Ongeveer de helft van de vrijwilligers is zeer actief en regelmatig beschikbaar; de andere helft is minder frequent inzetbaar. Desondanks is het gelukt het team op sterkte te houden.

Vrijwilligers worden wekelijks via een digitale nieuwsbrief op de hoogte gehouden van ontwikkelingen binnen het museum. Daarnaast worden jaarlijks verschillende bijeenkomsten georganiseerd, waaronder rondleidingen bij nieuwe tentoonstellingen, inhoudelijke workshops in samenwerking met de Vrijwilligers Centrale Amsterdam en informele momenten zoals een zomerborrel en kerstviering.

Het museum is trots op deze groep betrokken vrijwilligers. Hun inzet is onmisbaar voor de dagelijkse gang van zaken van het museum en de warme ontvangst van bezoekers.

Verhuur

In 2025 was het Luther Museum een geliefde plek voor externe verhuur. Het karakteristieke pand aan de Nieuwe Keizersgracht bood opnieuw een uniek decor voor allerlei soorten bijeenkomsten.

We ontvingen dit jaar weer een mooie mix aan huurders. CIEE maakte gebruik van de Kerkzaal voor voorlichtingsavonden voor internationale studenten die nieuw in Amsterdam zijn. Cove organiseerde cursussen en borrels in de Regentenkamers. De zalen werden ook meerdere malen omgetoverd tot concertzaal, met optredens van onder andere Classics in Amsterdam en The Cultural Embassy. Boekpresentaties vonden eveneens een thuis in het museum. Het koor van buurthuis SOOP maakte wekelijks gebruik van onze ruimtes – een mooie structurele samenwerking met de buurt. Het Overleg Amsterdamse Musea (OAM) vergaderde bij ons, en het Nederlands Studenten Orkest hield audities in het museum. Een bijzonder hoogtepunt was het Surrealistische Bal, waarbij meer dan 100 gasten de sfeervolle zalen vulden. Daarnaast verwelkomden we besturen, verenigingen en stichtingen uit Amsterdam en daarbuiten voor vergaderingen en ALV's.

Naast verhuur verzorgt het museum ook rondleidingen voor groepen. Kerkelijke gemeenschappen uit het hele land weten het museum steeds beter te vinden – zo kwamen er dit jaar groepen langs uit onder andere het Gooi en Rotterdam om meer te leren over de lutherse geschiedenis en traditie. Het is mooi om te zien hoe het museum zo ook een ontmoetingsplek wordt voor de bredere lutherse gemeenschap in Nederland.

Om beter in te spelen op de uiteenlopende wensen van huurders, heeft het museum in 2024 verhuurarrangementen ontwikkeld voor drie doelgroepen: commercieel, cultureel en diaconaal. Voor commerciële partijen zijn er arrangementen voor netwerkborrels, vergaderingen, workshops en diners. Culturele instellingen kunnen terecht voor concerten, lezingen en boekpresentaties. Voor maatschappelijke of religieus geïnspireerde bijeenkomsten is er het diaconale arrangement. Daarnaast is een speciaal Kerkenraden-arrangement beschikbaar, voor kerkelijke gemeenten die willen samenkomen op een locatie die aansluit bij hun eigen identiteit.

Huisvesting

In 1772 werd het Luthers Diaconiehuys aan de Nieuwe Keizersgracht in gebruik genomen. Een royale erfenis stelde de diaconie in staat om dit gebouw te verwezenlijken, naar een ontwerp van Coenraad Hoeneker. Het was bedoeld om onderdak te bieden aan 'bestedelingen' (vaak kinderen van zeelieden, die als halve wezen onverzorgd waren achtergebleven) en aan 'behoefte oude lieden'.

Nadat het lutherse weeshuis aan de Lauriergracht op last van de burgemeester van Amsterdam in 1811 was gevorderd, kregen ook de wezen onderdak in het Diaconiehuys. In 1851 werd het bestuur in twee aparte afdelingen gesplitst, één voor het Weeshuis en één voor het Oude Mannen- en Vrouwenhuis. Die laatste is nog altijd verantwoordelijk voor het gebouw.

De oudere bewoners verhuisden in 1967 naar het nieuw gebouwde Maarten Lutherhuis in Osdorp. Het Diaconiehuys aan de Nieuwe Keizersgracht werd omgedoopt tot 'Wittenberg'. Het diende enkele jaren als verpleeghuis en tussen 1974 en 2014 als zorginstelling onder verantwoordelijkheid van Amsta.

Na een grondige verbouwing is het nu gedeeltelijk in gebruik voor shortstay-appartementen. Het andere deel huisvest sinds 2019 het Luther Museum Amsterdam.

Het bestuur van het Oude Mannen- en Vrouwenhuis (OMVH) is nog steeds verantwoordelijk voor De Wittenberg.

Codes & Risicoanalyse

Governance Code Cultuur

Het Luther Museum Amsterdam is sinds 2020 opgenomen in het Nederlandse Museumregister. De organisatie onderschrijft de ethische museumcode en heeft de juridische vorm van een stichting, ingeschreven bij de Kamer van Koophandel onder nummer 71875972, met ANBI-status (RSIN 5888.84.008).

Het museum hanteert het bestuur-directiemodel. Het bestuur draagt verantwoordelijkheid voor de voorbereiding, vaststelling én uitvoering van beleid, en past de Governance Code Cultuur toe. Benoeming en herbenoeming van bestuursleden verlopen volgens een rooster van aftreden. Governance staat minimaal eenmaal per jaar als vast agendapunt op de bestuursvergadering.

Fair Practice Code

Het Luther Museum streeft ernaar de vijf kernwaarden van de Fair Practice Code door de hele organisatie te laten doorwerken – van bestuur tot medewerkers, van ingehuurd zelfstandigen tot vrijwilligers en creatieve makers.

Solidariteit: Kunstenaars, ontwerpers, schrijvers, muzikanten en andere makers worden op een eerlijke en transparante manier beloond. Waar van toepassing worden cao's en honorariumrichtlijnen gevolgd.

Transparantie: Relevante documenten worden openbaar beschikbaar gesteld. Het museum werkt aan heldere communicatie over het team en de toepassing van de Fair Practice Code, de Governance Code Cultuur en de Code Diversiteit & Inclusie, en over de stappen die worden gezet om deze codes verder in de organisatie te verankeren.

Duurzaamheid: De kwalitatieve ontwikkeling van het team staat centraal in de bedrijfsvoering. Een eerlijke evaluatie maakt standaard deel uit van elke samenwerking en elk project.

Diversiteit: Het Luther Museum zet actief in op een diverse en inclusieve organisatie. Die inzet beperkt zich niet tot het programma-aanbod, maar strekt zich uit tot de samenstelling van het team zelf – denk aan culturele en etnische achtergronden, geslacht, seksuele geaardheid, leeftijd en sociaaleconomische positie, maar ook aan de diversiteit in kennis en vaardigheden. Daarnaast besteedt het museum, hoewel religieuze diversiteit geen onderdeel is van de code, hier bewust extra aandacht aan.

Vertrouwen: Het museum zoekt bewust de balans tussen openheid en verantwoording aan de ene kant, en de ruimte en belangen van de eigen organisatie aan de andere kant.

Governance Code Cultuur

Het bestuur van het Luther Museum past de Governance Code Cultuur toe. Gezien de omvang van de organisatie is gekozen voor het bestuursmodel. Bestuursleden ontvangen geen vergoeding voor hun werkzaamheden. Het bestuur draagt verantwoordelijkheid voor de algemene en dagelijkse leiding, het functioneren en de resultaten van de organisatie, en gaat zorgvuldig om met de mensen en middelen die daaraan zijn toevertrouwd. De maatschappelijke doelstelling van het museum wordt gerealiseerd door culturele waarde te creëren, over te dragen en te bewaren.

Code Diversiteit & Inclusie

Het Luther Museum wil een plek zijn waar iedere bezoeker zich welkom voelt. Inclusiviteit is geen bijzaak, maar een uitgangspunt – in het publiek, het team, het tentoonstellingsbeleid en de collectie. In 2025 stonden de kernwaarden van diversiteit en inclusie opnieuw centraal in het beleid. Bijzondere aandacht ging uit naar de positie van het lutherse geloof en 'luthers zijn' binnen de hedendaagse samenleving. Tegelijkertijd werd ruimte gemaakt voor een herinrichting van het museum en nieuwe aanwinsten, zodat de collectiepresentatie een bredere verscheidenheid aan stemmen weerspiegelt.

Programma: Diversiteit en inclusie vormen de inhoudelijke basis voor programmatische keuzes. De achterban wordt via cocreatie betrokken bij de totstandkoming van het programma. Bezoekers krijgen een actieve rol via lezingen, debatten, workshops en podcasts.

Publiek: Het museum richt zich op een breed en divers publiek. Communicatie verloopt via social media, postercampagnes en podcasts met een breed bereik. De lage entreprijs maakt het museum toegankelijk voor iedereen, ook voor mensen met een kleiner budget. De buurtmedewerker legt via gerichte activiteiten verbindingen met lokale bewoners en sociaal-maatschappelijke organisaties.

Personeel: Bij de werving voor het kleine team wordt bewust gestuurd op diversiteit in achtergronden en perspectieven.

Partners: Het museum werkt samen met partners die dezelfde visie op diversiteit en inclusie delen. Die samenwerkingen versterken het gezamenlijke bereik en de slagkracht.

Risicoanalyse

Het Luther Museum is zich bewust van een aantal risico's die de duurzame ontwikkeling van de organisatie raken. Bestuur en directie volgen deze risico's actief en zoeken proactief naar manieren om ze te beheersen.

Fysieke infrastructuur

De huisvesting stelt grenzen aan wat het museum kan bereiken. Het depot is te klein en er ontbreekt een aparte opslagruimte voor tentoonstellingsmaterialen en voorraden. Ook het kantoor biedt onvoldoende ruimte bij eventuele teamgroei. De klimaatomstandigheden zijn nog niet in alle ruimtes op het gewenste niveau, wat bruiklenen bemoeilijkt. De tentoonstellingsruimte voor tijdelijke presentaties is beperkt. Daarnaast ontbreken een gelijkvloerse entree, een logische routing en horeca- of winkelvoorzieningen, wat de toegankelijkheid en gastvrijheid niet ten goede komt. Het gebouw valt bovendien onvoldoende op als museum in de directe omgeving, wat de vindbaarheid en bezoekersaantallen onder druk zet.

Draagvlak en publiek

De lutherse kernachterban in Nederland is te klein om als duurzame publieksbron of inkomstenstroom te dienen. Verbreding naar een protestants, religieus en cultureel geïnteresseerd publiek is dan ook noodzakelijk. Het huidige bezoekerspubliek is nog beperkt divers in leeftijd en achtergrond, en die diversiteit is in sterke mate afhankelijk van het wisselende aanbod aan tijdelijke tentoonstellingen en evenementen. De vaste collectiepresentatie en het educatieve aanbod voor scholen bieden nog ruimte voor verbetering. Publieksonderzoek is een volgende stap in 2026 om de communicatiestrategie verder aan te scherpen.

Organisatie en personeel

De beperkte organisatiecapaciteit remt de groei van het museum. Het team is klein, overwegend jong en werkt parttime. Voor de reguliere openstelling is het museum sterk afhankelijk van een groep oudere vrijwilligers. Functies op het gebied van educatie en fondsenwerving ontbreken. Enkele cruciale rollen – waaronder collectiebeheer, productie, onderzoek en programmering – zijn onvoldoende of slechts tijdelijk gefinancierd.

Financiën

De exploitatie is in belangrijke mate afhankelijk van lutherse bijdragen. Het afgelopen jaar is geïnvesteerd in het opbouwen van structurele meerjarige steun vanuit lutherse fondsen, wat een stabielere basis legt onder de financiële huishouding. Desondanks blijft de druk op fondsenwerving aanzienlijk. De activiteiten zijn volledig afhankelijk van publieke en private financiering, eigen inkomsten en giften. De entree-inkomsten komen voornamelijk van Museumkaarthouders; het aandeel van volledig betalende bezoekers, waaronder buitenlandse toeristen, blijft achter. Dit beperkt de mogelijkheden om te investeren in capaciteit, programma, fondsenwerving, marketing, een vriendenvereniging en de verdere ontwikkeling van het team – en maakt de organisatie op termijn kwetsbaar.

Toekomst

Een jaarverslag kijkt terug. Maar een museum dat groeit, kijkt ook vooruit. En er ligt veel in het verschiet.

In 2026 zetten we de reeks 'Kunst in de Kerkzaal' voort met beeldend kunstenaar Gijs Assmann. Hij onderzoekt de plek van Maria in de lutherse traditie – een verrassend en onderbelicht thema, dat hij vertaalt naar een krachtige, eigentijdse installatie in onze voormalige kerkzaal en de regentenkamers.

Daarna presenteren we de vrucht van twee jaar onderzoek en samenwerking met lutherse gemeenschappen in heel Nederland: de tentoonstelling 'Onder de Zwaan'. Historische objecten ontmoeten daar oral history – de persoonlijke verhalen van lutheranen zelf, over geloof, identiteit en verbondenheid. Verhalen die normaal niet in de museumvitrine belanden, maar die ons museum juist laten leven.

Vervolgens staat de Bachweek weer voor de deur. En – in het jaar van World Pride – een tentoonstelling over een bijzonder hoofdstuk uit de lutherse geschiedenis: de homo-emancipatie binnen de lutherse gemeenschap. Een verhaal van moed, verdraagzaamheid en het durven afwijken van de gevestigde orde.

Aan het eind van het jaar sluiten we af met een intellectuele en spirituele kraker: een tentoonstelling over Luther & Erasmus en hun beroemde debat over 'de vrije wil'. Twee reuzen van de Reformatie, twee werelden die elkaar raken – en ons nog altijd iets te zeggen hebben over keuzevrijheid, verantwoordelijkheid en geweten.

Word Vriend van het Luther Museum

Tot slot een uitnodiging. Vanaf komend jaar verwelkomen we u graag bij de 'Vrienden van het Luther Museum'. Samen bouwen we verder aan dit unieke, bescheiden museum met een groot verhaal. Uw steun maakt het verschil – en wij zorgen voor warme ontmoetingen, bijzondere inkijkjes en een gemeenschap waar u deel van uitmaakt.

Ik hoop u in 2026 te zien. In de kerkzaal, in de tuin, of gewoon aan de leestafel met een kop koffie.

Steven van Teeseling

Activiteiten 2025

Januari

Zo 12 januari: Muziek Terwijl U Kijkt met Alexandra Nepomnyashchaya

Di 14 januari: Verhuur Anne Frank Stichting

Za 18 januari: Familierondleiding van een bruikleengever

Za 18 januari: Lezing Merlijn Schoonenboom 'Het verlangen naar zichtbaarheid. Een kleine cultuurgeschiedenis van de selfie.'

Ma 27 januari – 28 januari: Verhuur CIEE

Di 28 januari: Concert Kunst in de Kamer

Vr 31 januari: Koninklijk Oudheidkundig Genootschap borrel in museum

Februari

Zo 2 februari: Gluren bij de Buren

Zo 2 februari: Geelvinck Salon: Manfred Project

Do 6 februari: God's Army van Folkert de Jong

Vr 7 februari: Besloten concert voor bestuur Van Brants Rushofje

Zo 16 februari: Geelvinck Salon: Nieuw licht op oude muziek

Di 18 februari: Opnames EO Nederland Zingt

Di 18 februari: SOOP repetitie

Zo 23 februari: Luther @ the Luther: nazaat van Luther speelt jazz

Di 25 februari: SOOP repetitie

Maart

Za 1 maart: Boekpresentatie geslagen memorie

Zo 9 maart: Geelvinck Salon: internationale vrouwendag met Lucie de Saint Vincent

Di 11 maart: SOOP repetitie

Do 13 maart: Verjaardag van Lizzy Ansingh

Vr 14 maart: Artist Talk met Folkert de Jong en Steven van Teeseling

Za 15 maart: Jaarvergadering Vereniging Nederlandse Kerkhistorici

Do 20 maart: Kunstschooldagen

Zo 23 maart: Boekweekactiviteit

Vr 28 maart: Opening ZING! Hoe zingen mensen samenbrengt met o.a. Faske

Zo 30 maart: Geelvinck Salon: Hommage aan Bach

April

Zo 6 april: Stembevrijdingsworkshop met Lieke Hoogland

Wo 9 april: Religious Talking Group Phoenix

Za 12 april: Rondleiding groep Weesp

Zo 13 april: Boekpresentatie Spliethoff

Di 15 april: SOOP repetitie

Do 24 april: Rondleiding internationale groep

Mei

Vr 2 mei: Karaoke-avond

Zo 4 mei: Geelvinck Benefiet

Di 6 mei: SOOP repetitie

Do 8 mei: Fotoshoot bruiloft

Do 8 mei: Cursus Leren van Luther

Zo 11 mei: Besloten verjaardagsfeest

Vr 16 mei: Concert Duodektet 'Zingen op zijn Italiaans'

Di 20 mei: Verhuur: bestuursvergadering AkzoNobel kunstcollectie

Do 22 mei: Cursus Leren van Luther

Vr 23 mei: Opening tuintentoonstelling 'Apple Tree'

Di 27 mei: Marketing Overleg Amsterdamse Musea in het museum

Do 29 mei: Hemelvaartsdienst

Do 29 mei: Start Amsterdam Art week

Juni

Ma 2 juni: Rondleiding Huis van de Tijd

Ma 2 juni: Einde Amsterdam Art Week

Woe 4 juni: Art Connectors

Do 5 juni: Cursus Leren van Luther

Za 7 juni: Rondleiding 'I wish this was a song'

Za 7 juni: Rondleiding aan familie Luther

Zo 8 juni: Tafelconcert ter finissage van ZING!

Do 12 t/m zo 15 juni: Teamuitje naar Wittenberg: JUBEL

Vr 13 t/m zo 15 juni: Open Tuinen Dagen Amsterdam

Do 19 juni: Cursus Leren van Luther

Ma 23 juni: Bestuursvergadering Luther Museum

Di 24 juni: Verhuur: Tonny Media Groep

Do 26 juni: Opening Lizzy Ansingh en Ode aan de Ronde

Zo 29 juni: Beleving Lizzy Ansingh

Zo 29 juni: Geelvinck Salon Summer Sounds met Guy Maori

Juli

Di 1 juli: Verhuur Tonny Media Groep

Zo 6 juli: Concert In the Cirkle of the Érard

Za 12 juli: Opening Inzicht – Verlicht op de Oude Lutherse Kerk

Zo 13 juli: Besloten concert

Di 15 juli: Verhuur Veilig Thuis

Wo 16 juli: Verhuur Cove

Do 17 juli: Beleving Lizzy Ansingh

Vr 18 juli: Tuinconcert Sarphatihuys

Do 31 juli: Lezing Lizzy Ansingh

Augustus

Vr 15 augustus: Beleving Lizzy Ansingh

Di 19 augustus: Teamuitje naar Museum Krona in Uden

Wo 20 augustus: Besloten concert

Vr 22 augustus: Tuinconcert in het Luther Museum

Zo 24 augustus: Lezing over Lizzy Ansingh

Do 28 augustus: Boekpresentatie het Vruchtenmandje

Zo 31 augustus: Recordpoging Online Portrettekenen

September

Do 4 september: Workshop portrettekenen (Liesbeth van Keulen)

Do 4 september: Lezing Lizzy Ansingh (Caroline Schuurman)

Za 6 september: Plantage Poëzie Prijs

Zo 7 september: Rondleiding Duitse familie

Zo 7 september: Geelvinck Salon met Surinaamse componisten met Roderigo Robles de Medina

Di 9 september: Rondleiding Huis van de Tijd

Do 11 september: Rondleiding Elly Wendel

Do 11 september: Rondleiding OMTA (YAH) door Naftalie Hershler

Do 11 september: Herinneringen aan Lizzy Ansingh met achterneef Hans Ansingh

Ma 15 september: Bestuursvergadering Luther Museum

Do 18 september: Beleving Lizzy Ansingh

Vr 19 september: Tuinconcert SOOP

Za 20 september: Sjabbat Salon

Zo 21 september: Finissage Lizzy Ansingh met declamatie van gedichten met Marijke Brekelmans (voordracht) en Guy Maori (piano)

Za 27 september: Surrealistisch gemaskerd bal

Di 30 september: SOOP repetitie

Oktober

Zo 5 oktober: Geelvinck Salon met Schubert Salon door Alexandra Nepomnyashchaya

Di 7 oktober: SOOP repetitie

Zo 12 oktober: Geelvinck Salon Tullia Melandri met muziek van Johannes Verhulst

Di 14 oktober: Verhuur voor fotoshoot

Do 16 oktober: boekpresentatie Walburg Pers

Vr 17 oktober: Verhuur Algemene Onderwijs Bond

Za 18 oktober: Audities Nederlands Studenten Orkest

Zo 19 oktober: Audities Nederlands Studenten Orkest

Vr 24 oktober: Opening De vele gezichten van Katharina. Met o.a. Lisa Loeb

Wo 29 oktober: Eerste openstelling op een woensdag

Wo 29 oktober: Rondleiding groep uit Het Gooi

November

Za 1 november: Museumnacht met 2 Katharina's en minimal orgel muziek

Di 4 november: SOOP repetitie

Do 6 november: Rondleiding voor Reinwardt-studenten

Di 11 november: Verhuur André van der Stoel

Zo 16 november: Muziek Terwijl U Kijkt met vrouwelijke componisten Mari Chinchauri

Di 18 november: Repetitie SOOP

Do 20 november: Verhuur André van der Stoe

Zo 23 november: Audities Nederlands Studenten Orkest

Di 25 november: Boekpresentatie op Katharina-naamdag

Do 27 november: Concert Concert Classics in Amsterdam

Vr 28 november: The Spirit of Amsterdam met Steven Partiman en Ian Garcia Marquez

Zo 30 november: The Spirit of Amsterdam met World Opera Lab

December

Woe 3 december: Phoenix groep

Do 4 december: Concert Classics in Amsterdam

Do 4 december: Verhuur André van der Stoel

Ma 8 december: Bestuursvergadering Luther Museum

Vr 12 december: Lezing Katharina von Bora door Inge Weustink

Di 16 december: Rondleiding voor deelnemers Pascale Instituut

Vr 19 december: Rondleiding door Oxiea Villamonte

Vr 19 december: Concert Cultural Embassy

Za 20 december: Verhuur Tanja Kootte verjaardagsreceptie

Zo 21 december: Muziek Terwijl U Kijkt (Guy Maori)

Di 23 december: Kerstborrel met bestuur en vrijwilligers

Zo 28 december: Rondleiding Loes Koster

Bijlage

Persaandacht:

We stonden afgelopen jaar op verschillende media, hierbij een greep van de pers aandacht:

ZING! Hoe zingen mensen samenbrengt/I Wish This Was A Song

- NPO Klassiek telefonisch interview Gerard Saurwalt
- Groot Nieuws Radio telefonisch interview Gerard Saurwalt
- Reformatorisch Dagblad
- Nederlands Dagblad
- Recensie door NRC
- Amsterdams Dagblad – online krant

Lizzy Ansingh/Ode aan de Ronde

- Het Parool
- NRC
- 8weekly Magazine. Scherp over cultuur

Inzicht/Verlicht: zomerviering 500 jaar lutheranen in Amsterdam

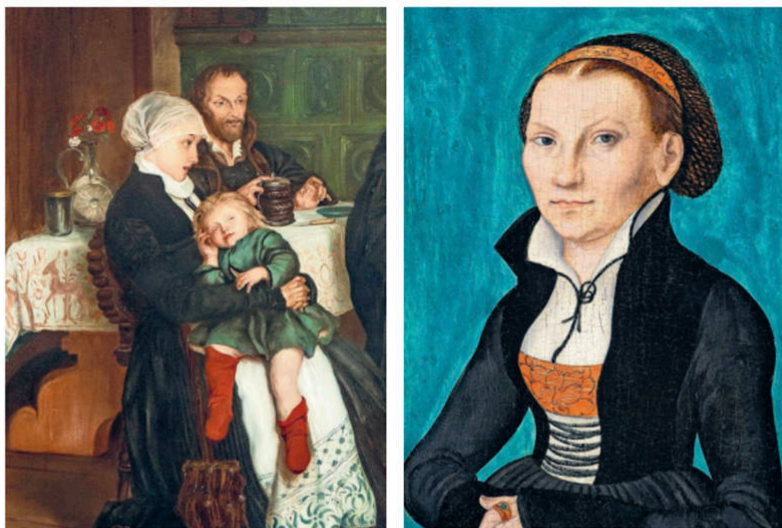
- KRO-NCRV blogpost
- Amsterdams Dagblad – online krant

Katharina von Bora/VROUW.MOEDER.MUZE

- NPO Radio1 live interview in studio met Inge Weustink
- Het Parool voor Katharina von Bora
- Het Parool voor Oxiea Villamonte
- Nederlands Dagblad
- Reformatorisch Dagblad
- Focus Magazine – hoofdpagina website
- Fotoexpositie.nl
- KRO NCRV

Voor komend jaar hopen we ook aandacht te krijgen van Trouw en de Groene Amsterdammer en AT5

Vandaag: Vijfhonderd jaar geleden trouwde Maarten Luther met de uitgetreden non Katharina

Naar aanleiding van De vele gezichten van Katharina. Tot en met 15 januari 2025. Luther Museum, Amsterdam. Open: di-vrij 11-17 uur. Meer info: luthermuseum.nl

Tekst: Sophia Geuze
Beeld: Luther Museum Amsterdam
en Galerie De Jonckheere Genève

Wie Maarten Luther is, weten veel christenen wel. Het is minder bekend dat hij trouwde met een uitgetreden non. Het huwelijk werd vijfhonderd jaar geleden gesloten. Een mooi moment om Katharina von Bora uit Luthers schaduw te halen, vindt het Luther Museum in Amsterdam.

Wie was Katharina? Een veertijdige vrouw, van wie vaak maar een kant belicht wordt (de vrouw van). Daarom heeft de tentoonstelling die vanaf 24 oktober te zien is De vele gezichten van Katharina. Het is bijna Hervormingsdag. Op 31 oktober 1517 stelde Maarten Luther de wanorde in de kerk aan de orde door 95 stellingen te publiceren. Luther is op dat moment priester en Katharina was non in een klooster. De twee kenden elkaar nog niet.

Katharina von Bora maakte in het klooster kennis met de denkbeelden van Luther en vluchtte er in 1521 met een aantal andere zusters weg. Luther, die verbaan was uit de kerk, was betrokken bij de vlucht. Twee jaar later trouwen ze.

Door de geschiedenis heen wordt steeds een andere kant van Katharina belicht. Soms is ze de voorbeeldige huisvrouw, dan weer een ondernemer of feminist. En vaak was ze niet meer dan 'de vrouw van'. Op de tentoonstelling is te zien hoe het beeld van Katharina in de loop van de tijd veranderde. Er zijn schilderijen, boeken, maar ook filmfragmenten te zien en er is speciaal voor de expositie kunst gemaakt.

Er is weinig over Katharina bekend. Dat maakt het voor verschillende groepen makkelijk hun eigen ideeën en waarden op haar te plakken. Ze was vrouw, moeder - verloor jonge kinderen -, zorgde voor inkomens, pachtte grond, hield vee en liet van zich horen. Na Luthers overlijden moest ze vluchten voor oorlog en de pest. Haar leven verliep heel anders dan ze op haar zestiende had kunnen denken, toen ze intrad in het klooster. Katharina's verhaal is inspirerend. Fotograaf Otto Villamonte maakte voor de expositie ook een serie foto's over de rol en de positie van vrouwen in de huidige tijd, over hun zelfbeeld en de rollen die ze willen vervullen.

Het Parool

'Plezier wordt door de overheid sterk gereguleerd'

Best gelezen >

- 1 Zo bekend als 'Humberto' of 'Linda' is 'Katharina' niet, maar de tentoonstelling in het Luther Museum is fijn **Plus**
- 2 Ajax ontslaat coach John Heitinga en assistent Marcel Keizer per direct, Kroes blijft hooguit tot einde seizoen
- 3 Heitinga's dagen als hoofdtrainer van Ajax lijken geteld: Klaassen kritisch en harde kern eist ontslag

Amsterdam >

kunst & media

DONDERSDAG 11 NOVEMBER 2025 HET PAROOL

Het angstaanjagende optreden van Anthony Hopkins als Hannibal Lecter kwam zo levensceit over dat tegenspelster Jodie Foster tijdens de opnames contact met hem vermeed

19

Luther Museum Katharina von Bora, bespot en gevierd

Al eeuwen gebruikt – en misbruikt

Een kleine maar fijne tentoonstelling in het Luther Museum haalt Katharina von Bora uit de schaduw van haar man, reformator Maarten Luther. In de loop der eeuwen is 'de vrouw van' steeds opnieuw gebruikt als symbool: van voorbeeldige huisvrouw en ondernemer tot zondebok en feministisch icoon.

Op sommige **thema's worden** **prenten** **van** **Katharina** **op** **een** **andere** **manier** **afgebeeld**. **Foto: Stichting**

Het klooster als een laatste toevlucht. Het was de plek waar Katharina von Bora (1499-1552) zich wist te onttrekken aan de wereld. Maar toen Maarten Luther (1483-1546) haar ontmoette, veranderde alles. Hij zag in haar een voorbeeldige huisvrouw en ondernemer. Katharina werd de vrouw van de kerk, de vrouw van de hervorming.

Maarten Luther (1483-1546) versierde de uitgetreden non Katharina von Bora (1499-1552) met een glorie die de geschiedenisboeken niet kennerde. Haar leven in een klooster was eindeloos. Op 27 januari 1527 vertrok Katharina uit het klooster van Leptin. In 1527 was haar eerste huwelijk met Maarten Luther. Het was een huwelijk dat de geschiedenisboeken niet kennerde. Katharina werd de vrouw van de kerk, de vrouw van de hervorming.

Van een **bevoorrechte** **vrouw** **en** **tegenstander** **van** **de** **kerk** **tot** **een** **voorbeeld** **van** **een** **ondernemer** **en** **moeder**. **Foto: Stichting**

Maarten Luther (1483-1546) versierde de uitgetreden non Katharina von Bora (1499-1552) met een glorie die de geschiedenisboeken niet kennerde. Haar leven in een klooster was eindeloos. Op 27 januari 1527 vertrok Katharina uit het klooster van Leptin. In 1527 was haar eerste huwelijk met Maarten Luther. Het was een huwelijk dat de geschiedenisboeken niet kennerde. Katharina werd de vrouw van de kerk, de vrouw van de hervorming.

Portret van Katharina von Bora, door Lucas Cranach de Oude. Foto: Stichting

In de klassieke, anti-Lutherse taalkunst wordt Katharina von Bora vaak afgebeeld als een voorbeeldige huisvrouw. Maar in de moderne kunst wordt ze vaak afgebeeld als een ondernemer en moeder.

Huwelijksceremonie
Haar huwelijk met Maarten Luther werd een voorbeeld voor vele andere koppels. Het was een huwelijk dat de geschiedenisboeken niet kennerde. Katharina werd de vrouw van de kerk, de vrouw van de hervorming.

Van een **bevoorrechte** **vrouw** **en** **tegenstander** **van** **de** **kerk** **tot** **een** **voorbeeld** **van** **een** **ondernemer** **en** **moeder**. **Foto: Stichting**

Maarten Luther (1483-1546) versierde de uitgetreden non Katharina von Bora (1499-1552) met een glorie die de geschiedenisboeken niet kennerde. Haar leven in een klooster was eindeloos. Op 27 januari 1527 vertrok Katharina uit het klooster van Leptin. In 1527 was haar eerste huwelijk met Maarten Luther. Het was een huwelijk dat de geschiedenisboeken niet kennerde. Katharina werd de vrouw van de kerk, de vrouw van de hervorming.

Voor **katholieken** **is** **ze** **een** **hoer**, **voor** **protestanten** **de** **'first lady** **van** **de** **Reformatie**. **Foto: Stichting**

'Zelfs op feesten was ik een loner, een vreselijke ruziemaker'

Geert Langenhove

De Britse acteur Anthony Hopkins werd een wereldberoemd door zijn rol als de psychopaat Hannibal Lecter. Maar zijn leven werd ook getuigd door zijn relatie met Jodie Foster tijdens de opnames van The Silence of the Lambs.

Anthony Hopkins. Foto: Stichting

Op de **planen** **een** **sensatie**
Zijn voor 'een man van een man', dus een voorbeeld van een man van een man. Het was een huwelijk dat de geschiedenisboeken niet kennerde. Katharina werd de vrouw van de kerk, de vrouw van de hervorming.

Hopkins bleef **zich** **een** **mislukking** **voelen**, **totdat** **hij** **in** **1993** **zijn** **Oscar** **kreeg**. **Foto: Stichting**

Na zijn Oscar kreeg Hopkins een voorbeeld van een man van een man. Het was een huwelijk dat de geschiedenisboeken niet kennerde. Katharina werd de vrouw van de kerk, de vrouw van de hervorming.

Van een **bevoorrechte** **vrouw** **en** **tegenstander** **van** **de** **kerk** **tot** **een** **voorbeeld** **van** **een** **ondernemer** **en** **moeder**. **Foto: Stichting**

Maarten Luther (1483-1546) versierde de uitgetreden non Katharina von Bora (1499-1552) met een glorie die de geschiedenisboeken niet kennerde. Haar leven in een klooster was eindeloos. Op 27 januari 1527 vertrok Katharina uit het klooster van Leptin. In 1527 was haar eerste huwelijk met Maarten Luther. Het was een huwelijk dat de geschiedenisboeken niet kennerde. Katharina werd de vrouw van de kerk, de vrouw van de hervorming.

Voor **katholieken** **is** **ze** **een** **hoer**, **voor** **protestanten** **de** **'first lady** **van** **de** **Reformatie**. **Foto: Stichting**

Amsterdam **in** **podcasts**
Luther was ook een voorbeeld van een man van een man. Het was een huwelijk dat de geschiedenisboeken niet kennerde. Katharina werd de vrouw van de kerk, de vrouw van de hervorming.

Van een **bevoorrechte** **vrouw** **en** **tegenstander** **van** **de** **kerk** **tot** **een** **voorbeeld** **van** **een** **ondernemer** **en** **moeder**. **Foto: Stichting**

Van een **bevoorrechte** **vrouw** **en** **tegenstander** **van** **de** **kerk** **tot** **een** **voorbeeld** **van** **een** **ondernemer** **en** **moeder**. **Foto: Stichting**

Maarten Luther (1483-1546) versierde de uitgetreden non Katharina von Bora (1499-1552) met een glorie die de geschiedenisboeken niet kennerde. Haar leven in een klooster was eindeloos. Op 27 januari 1527 vertrok Katharina uit het klooster van Leptin. In 1527 was haar eerste huwelijk met Maarten Luther. Het was een huwelijk dat de geschiedenisboeken niet kennerde. Katharina werd de vrouw van de kerk, de vrouw van de hervorming.

Voor **katholieken** **is** **ze** **een** **hoer**, **voor** **protestanten** **de** **'first lady** **van** **de** **Reformatie**. **Foto: Stichting**

Amsterdam **in** **podcasts**
Luther was ook een voorbeeld van een man van een man. Het was een huwelijk dat de geschiedenisboeken niet kennerde. Katharina werd de vrouw van de kerk, de vrouw van de hervorming.

Van een **bevoorrechte** **vrouw** **en** **tegenstander** **van** **de** **kerk** **tot** **een** **voorbeeld** **van** **een** **ondernemer** **en** **moeder**. **Foto: Stichting**

Maarten Luther (1483-1546) versierde de uitgetreden non Katharina von Bora (1499-1552) met een glorie die de geschiedenisboeken niet kennerde. Haar leven in een klooster was eindeloos. Op 27 januari 1527 vertrok Katharina uit het klooster van Leptin. In 1527 was haar eerste huwelijk met Maarten Luther. Het was een huwelijk dat de geschiedenisboeken niet kennerde. Katharina werd de vrouw van de kerk, de vrouw van de hervorming.

Voor **katholieken** **is** **ze** **een** **hoer**, **voor** **protestanten** **de** **'first lady** **van** **de** **Reformatie**. **Foto: Stichting**

Amsterdam **in** **podcasts**
Luther was ook een voorbeeld van een man van een man. Het was een huwelijk dat de geschiedenisboeken niet kennerde. Katharina werd de vrouw van de kerk, de vrouw van de hervorming.

Had kunstenares Lizzy Ansingh een Piet Mondriaan kunnen worden?

TENTOONSTELLING Beeldend kunstenaar Piet Mondriaan en Lizzy Ansingh zaten gelijktijdig op de Rijksakademie in Amsterdam. Maar zij sloeg een heel andere weg in, zie je op een bescheiden tentoonstelling over haar werk.

Gretha Pansa
AMSTERDAM

Op de foto: Grappig, niet in het atelier van Simon Mars uit 1901 zit links vooraan Piet Mondriaan. Naast hem vijf vrouwen, ze hebben een tentoonstelling bij de Amsterdamse kunstenaarsvereniging Sint Lucas. Lizzy Ansingh (1875-1959) is de tweede van rechts. Nog in 1955 schreef ze over Piet Mondriaan aan een van haar vrienden, Adriaan Roland Holst. Hij was een academisch kunstenaar, watte met ons. (...) Ik vind hem een wazig hoofd, geen groot talent. (...) Hij moest zoveel uitleggen en praten bij zijn schilderijen.

Lizzy Ansingh schilderde heel anders dan Piet Mondriaan, zie je op de tentoonstelling. De magische wereld van Lizzy Ansingh, waar ook de foto hangt. Levenslange portretten in opdracht, illustraties voor kinderboeken. Hier en daar lees je een gedicht of een versje, die maakte ze ook. En vooral zijn er schilderijen van poppen, waar ze in haar tijd bekend werd. Poppen als mensen zijn het, ze je als je ervoor staat. Waarbij niet de afbeelding op hun gezichtjes een gevoel oproept - poppen hebben een verstande minnet - maar wat ze beelden op het schilderij, vaak zijn beelden of

grappige, soms is het politiek of melancholisch. De magische wereld van Lizzy Ansingh is een bescheiden tentoonstelling in het Amsterdamse Luther Museum. Die locatie is logisch: Lizzy Ansingh was het kleinkind van portretschilder Johannes Georg Schwartz, stamvader van de lutherse kunstenaarsfamilie die in het museum een prominente positie inneemt. Ook Johannes Georgs dochter Thérèse Schwartz schilderde, zij is de beroemde bijg van de familie. Thérèse was een Grapport van beeldhouwer. En Lizzy Ansingh was, Thérèse Pezz-Ansingh, schilderde ook. Van alle leden van de familie bezat het museum wel een paar werken.

Brief aan Roland Holst
Piet Mondriaan en Lizzy Ansingh zaten gelijktijdig op de Rijksakademie in Amsterdam, vandaar het 'academisch' in de brief van Roland Holst. Had Lizzy Ansingh een Mondriaan kunnen worden?

In elk geval was het uitzonderlijk dat zij die opleiding volgde. Lizzy Ansingh hoorde bij de eerste lichting vrouwen die werd toegelaten, ze zaten in een speciaal damesklasje. Dames van goede stand waren het (dat waren de mannelijke studenten ook), vaak kenden ze elkaar al uit de kringen waarin ze werkten. En hoewel ze een eigen stijl ontwikkelden, was wat ze maakten verwant: laat-impressionistisch, in klassieke genres.

Vanaf linksboven met de klok mee: 'Poppen op canapé' uit particuliere collectie; 'Kopje chocola' uit collectie Slachting Kunstzinnige; 'De poppen aan 't dansen' uit particuliere collectie; 'Zelfportret met poppen' uit collectie Rijks van de Nieuw; Lizzy Ansingh poseren 1910 en 'Schaatsende poppen' uit particuliere collectie. FOTO'S: VIM (AMSTERDAM), LUTHER MUSEUM (AMSTERDAM), SLACHTING

haar schilderijen, zeker in het begin. Ze kreeg prijzen, werd gepromoveerd. Al in 1899, ze was 24, trouwde het Stedelijk Museum van Amsterdam een werk van haar, een portret dat ze dat jaar van haar moeder had geschilderd. In 1912 hing in hetzelfde museum het betoverende Poppen aan het dansen (De prinsessen), het is nu te zien in De magische wereld van Lizzy Ansingh.

De stijl en Cobra
Maar tegen bewegingen als De Stijl en later Cobra kon haar werk niet op. Ze paste zich niet aan, ging door op de ingedragen weg. Op de tentoonstelling zie je diverse ontwerpen, vooral eigenzinnige schilderijen van poppen. 'Lien spiegel van de menselijke komedie', noemde de samenstellers van de tentoonstelling de poppenschilderijen.

Daar vond in haar eigen tijd ook Albert Plasmachert, schreef hij in De Groot. 'Lien geschiedde biografie', zag hij in haar schilderijen, 'Lien' stond voor wat haar overkwam, wat in haar tot dat ongelooflijk stille, kerkelijke, of van dat was haar door de buitenswereld werd aangedaan. Lizzy Ansingh reageerde per brief: 'Ik was zeer verbaasd over uw kritiek van de poppen, want ik ben niet gewend dat iemand daar iets anders in ziet dan een stillevens, afdruk van kleur, dus toen ik las wat u schreef dacht ik: hoe kent hij mij zo?' En traditionele schilderijen of

niet, zeker is ook dat Lizzy Ansingh (en meer vrouwelijke kunstenaars uit haar tijd) nooit trouwde, zodat ze niet haar kunst hoefde op te geven. En met haar portretten op bestelling voorzag ze in haar levensonderhoud. Ze was een zelfstandige vrouw, die wist dat ze uit de tijd was geraakt. Maar ook daar had ze zo haar eigen kijk op. In een brief uit 1947: 'Ik heb weer bij enige reproducties en illustraties voor tentoonstellingen kunnen constateren dat de kunst toch wel wat kinderlijk is geworden.'

Het gedicht 'Din schreef' ze in 1959, het jaar van haar overlijden. Het hangt op vaak.

'Din zullen zij nachten binnenkomen en om mij heen staan zich tot mij overbuigen, min of meer onzaam. Lusteren en fluiten, ik zal ze niet verstaan. want ik ben in de bruisende branding van den onmeteligen oceaan...

Duizend zal er een klein temutl wezen als in den tuin waar de kast zijzelf een vogel heeft gehaald. Kort maar. Dan wordt er naar dien vogel niet meer getaald.

De magische wereld van Lizzy Ansingh, Luther Museum Amsterdam, De Lin van 11 tot 17 uur, 10 mei 2023. Info: luthermuseum.nl

Tentoonstelling 'I Wish This Was A Song' in het Luther Museum Amsterdam. FOTO'S: VICTOR WENKES

Een onbekende zanger leeft op whiskey

ZANGKUNST

De ZING!-tentoonstelling van het Amsterdamse Luther Museum heeft een parallele tentoonstelling die veel boeiender is.

Rahul Gandoiaha
AMSTERDAM

ZING! Hoe zingen mensen samenbrengt? In de veelbelovende titel van een tentoonstelling over 500 jaar lutherse liederen in het Luther Museum in Amsterdam. Maar wie afkomt op de spannende beschrijving op hun website, staat toch wat verweerd te kijken naar het rijtje van zes tafeltjes waarop wat oude boeken

met prenten en liederen van Luther buiten, waar het niet dat een vriendelijke vrijwilliger je op een deur aan de andere kant van de gang wijst.

Wie al wist dat Luther ook componeerde en dat liederen in de volkstaal ook prentlieders kunnen zijn, leert niet veel. Wie dat nog niet weet, weet nu alleen dat. Bijna de helft van de tentoonstelling gaat over het 'lijfied van de reformatie', 'Ein feste Burg ist unser Gott', dat je in het origineel en vier bewerkingen wordt afgespeeld op tablets (waaronder een hysterisch vals gespeeld stukje uit de Vijfde symfonie 'Reformatie' van Mendelssohn) en dat het gevoel van 500 jaar moet overbrengen; wat het niet doet. Binnen een kwartier ben je erdoorheen. De gang kun je nog luisteren naar wat fragmentjes van zingende mensen wereldwijd; sympathiek, maar misbaar. Nee, voor deze tentoonstelling loop je niet om.

Dus nogal betoeterd sta je zo weer buiten, waar het niet dat een vriendelijke vrijwilliger je op een deur aan de andere kant van de gang wijst.

Daar kun je verder. Verder? Er blijkt nog een tentoonstelling te zijn, die als bijna op de poster staat: 'I Wish This Was A Song'. Door het eigenlijke museum heen klinken ineens overal getik, gezang, stemmen, heel incongruent met de oude inschrijving van de vertrokken. Tussen de schilderijen en oude boeken en voorwerpen blijken elfbedende kunstwerken geplaatst. Hier is het te doen!

Ontroerende bandreorder
Zo blijkt de zang uit 1937 te komen: het is het liedje 'Someday My Prince Will Come' uit Disney's Sneeuwitje, maar dan bewerkt door Laurent Flévet tot de video 'Water Bucket' (2015). Daarin zingt Sneeuwitje voortdurend voor- en achteruit: twee maten

naar voren, één keer achteruit, drie maten naar voren, vier achteruit, een halve maat naar voren, twee achteruit, enzovoort. Een onnavolgbare sequentie die niet eens zo vervelend klinkt, maar wel onbevredigend blijft en uiteindelijk tot een soort trance leidt.

De stemmen komen uit *Speeches from the Factory Floor* (2020) van kunstenaar Becket MWN: een minuscultuur met een kaarsje, waaruit kritische VMA-toespraken klinken van Nirvana, Fiona Apple en Kanye West met daarachter industriële geluiden gemonteerd. Maar ook uit een vreemd ontroerende bandreorder van Pavel Büchler: een loop van een tape schuurt langs twee plekken: de afleeskop en de hals van een whiskeyfles.

Tussen een hoop gepep en gekraak in de stilte klinkt elke twaalf seconden deze lide zin, in de jaren 70

uitgesproken door een onbekende artiest die met zwakke stem een liedje aankondigt: 'This one eh... called: You Don't Love Me.'

Zo liggen, staan en hangen er nog een paar dingen, waaronder een schilderij met daarop de tekst 'I wish this was a song' (2024) van Tim Ayres, waar je langer op kan blijven kauwen dan op de hele 'hoofdententoonstelling' samen. Moet je ervoor naar Amsterdam? Nee dat niet. Maar ben je er toevallig al, dan is deze bijzin op de poster wel een omloopje waard.

Recensie Tentoonstelling

I Wish This Was A Song in het Luther Museum Amsterdam, i.s.m. TION Projects. Te zien t/m 15/6. Info: luthermuseum.nl

Fondsen:

De volgende fondsen hebben in het jaar 2025 bijgedragen aan de projecten van het museum. Wij zijn hen uiterst dankbaar.

- Evangelisch-Lutherse Diaconie (ELGA)
- Protestantse Kerk in Nederland (PKN) en Commissie BILT
- Oude Mannen- en Vrouwenhuis (OMVH)
- Luther Collectie Amsterdam (LCA)
- Luthers Diaconessenhuis Fonds (LDF)
- Fonds Cultuurparticipatie (FCP)
- Amsterdams Fonds voor de Kunst (AFK)
- The Lutheran World Federation (LWF)
- Mondriaan Fonds
- Cultuurfonds
- Christiana Maria Stichting / Van Teeseling Familiefonds
- Gravin van Bylandt Stichting
- Catharina Halkes Fonds
- Van Wichenstichting
- Kerkenraad Amsterdam
- Postcodeloterij Buurtfonds
- De Vrijzinnige Fondsen
- Diverse particuliere donateurs

Dit jaarverslag is opgesteld onder verantwoordelijkheid van de directie van het Luther Museum Amsterdam en kwam tot stand met bijdragen van het volledige team. Gerard Saurwalt, Inge Weustink, Piotr Majoor, Lisanne Bouma, Lianne Wilhelmus en Steven van Teeseling hebben elk vanuit hun eigen werkgebied een bijdrage geleverd aan de totstandkoming van dit verslag. Het resultaat is een gezamenlijke en volledige verantwoording van het jaar 2025.

Het jaarverslag 2025 is door het bestuur van de Stichting Luther Museum Amsterdam vastgesteld op 15 juni 2026.

Fotoverantwoording

De fotografie in dit jaarverslag is deels vervaardigd door Victor Wennekes en deels afkomstig uit de eigen collectie van het Luther Museum Amsterdam.

Dankwoord

Het Luther Museum Amsterdam is dankbaar voor de steun, het vertrouwen en de samenwerking van allen die hebben bijgedragen aan een succesvol 2025. Onze oprechte dank gaat uit naar het bestuur van de Stichting Luther Museum Amsterdam voor hun betrokkenheid, wijsheid en voortdurende inzet voor het museum. Zonder hun vrijwillige inzet en strategische begeleiding zou veel van wat dit jaar is bereikt niet mogelijk zijn geweest.

Verder danken wij onze subsidiegevers, fondsen, partners en huurders voor hun vertrouwen en financiële steun. Onze vrijwilligers verdienen een bijzondere vermelding: zij zijn onmisbaar voor de dagelijkse gang van zaken en dragen met grote regelmaat en toewijding bij aan het werk van het museum. Tot slot danken wij alle bezoekers, relaties en betrokkenen die het Luther Museum Amsterdam een warm hart toedragen en het museum elk jaar weer weten te vinden.

Amsterdam, 2026

Stichting Luther Museum Amsterdam

